

UO'K: 330.341:65.01

INNOVATSIYA TUSHUNCHASINING MAZMUN-MOHİYATI, ILMIY TALQINLARI VA IJTIMOİY MOHIYATI**СОДЕРЖАНИЕ, НАУЧНЫЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ И СОЦИАЛЬНАЯ СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ ИННОВАЦИИ****CONTENT, SCIENTIFIC INTERPRETATIONS AND SOCIAL ESSENCE OF THE CONCEPT OF INNOVATION****Maniyozov Umidjon Murodjonovich**
mustaqil tadqiqotchi**Annotatsiya**

Mazkur maqolada innovatsiya tushunchasi, uning mazmuni va mohiyati, fanlararo tadqiq etilishi, jamiyat ijtimoiy hayotidagi ahamiyati tadqiq etilgan. Shuningdek, mazkur muammoni tahlil etishda qator Sharq va G'arb olimlarining tadqiqotlari asosida innovatsiyaning ilmiy talqinlariga kengroq to'xtalib o'tilgan.

Аннотация

В данной статье рассматриваются понятие инновации, ее сущность и значимость, междисциплинарное исследование, а также значение в социальной жизни общества. Кроме того, при анализе данной проблемы широко освещены научные интерпретации инноваций на основе исследований ряда ученых Востока и Запада.

Abstract

This article examines the concept of innovation, its meaning and essence, interdisciplinary research, and its significance in the social life of society. Additionally, in analyzing this issue, the scientific interpretations of innovation based on the research of various Eastern and Western scholars have been extensively considered.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, innovatsion rivojlanish, innovatsion faoliyat, innovatsion mahsulot, innovatsiya tizim sifatida, innovatsiya jarayon sifatida, innovatsiya natija sifatida, innovatsiya turlari.

Ключевые слова: Инновация, инновационное развитие, инновационная деятельность, инновационный продукт, инновация как система, инновация как процесс, инновация как результат, виды инноваций.

Key words: Innovation, innovative development, innovative activity, innovative product, innovation as a system, innovation as a process, innovation as a result, types of innovation.

KIRISH

Hozirgi davrning global xususiyatlaridan biri innovatsion rivojlanishni ijtimoiy yangilanishning asosiy yo'nalishi sifatida tan olinishidir. Bu, ayniqsa, barcha manbalarini tabiiy resurslar, jismoniy mehnat va moliyaviy kapitaldan ilg'or texnologiyalar va jamiyatning aqliy salohiyatini to'liq jalb etishga qaratilganligida yaqqol namoyon bo'lmoqda. Shu munosabat bilan mamlakatimiz oldida innovatsion rivojlanishning quyidagi murakkab vazifalar turibdi. Birinchidan, innovatsion jamiyatni barpo etish, ikkinchidan, samarali milliy innovatsion tizimni shakllantirish, uchinchidan, kuchli yuqori texnologiyali majmuani yaratish, to'rtinchidan, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, beshinchidan, ijodiy salohiyatni ro'yobga chiqarish uchun sharoit yaratish kabilar. Innovatsion rivojlanish O'zbekiston jamiyatini o'zgartirishning asosiy xususiyati bo'lishi lozim. Uning darajasi va yo'nalishi ijtimoiy taraqqiyotning mohiyatini belgilaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Innovatsiya bilan bog'liq tadqiqotlar turli unsurlarga asoslanganligi sababli, innovatsiyani ta'riflash uchun qo'llaniladigan mezonlar ham farqlanadi. Shu bois innovatsiyaga turli xil ta'riflarni uchratish mumkin. Atama nuqtai nazaridan o'rganilganda, innovatsiya so'zi lotincha-innovare-so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "yangi bir narsa yaratish" ma'nosini anglatadi. Ingliz tilidagi "innovation" so'zining muqobili sifatida turk tilida "yangilik" tushunchasi qo'llanilishi kuzatiladi. Biroq bu tushuncha "innovation" orqali ifodalanganini to'liq aks ettira olmaydi. Chunki "innovation" tushunchasi mohiyatan yangi bo'lgan bir qator narsalarning ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarga olib kelishi va

muayyan foydaga aylanishini ham ifodalaydi. Ilgari “innovatsiya” soʻzi asosan ilmiy-texnik sohalarda qoʻllanilgan, yaratilgan ixtironi, yangilikni, ishlanmalarni olib kirish, joriy etish maʼnosini anglatgan. “Innovatsiya” lotincha boʻlib, “in” ichi, ichiga, “novatsiya” yangi, yangilik degan maʼnoni anglatadi. “Innovatsiya” esa olib kirish, joriy etish, birorta yangilik kiritish, degan maʼnolarni beradi. Baʼzi manbalarda “innovatsiya obyektning oldingi taraqqiyotida boʻlmagan madaniy voqelik, oʻzgarish, yangilik, faoliyat jarayonida qoʻllaniladigan yangi usul, vosita, mexanizmlar, deb taʼrif beriladi. Mazkur lugʻatdagi maqola muallifi V.L.Abushenko innovatsiyani madaniy voqelik sifatida talqin etadi, shuning uchun ham u diqqatini sotsiomadaniy borliqdagi oʻzgarishlarga, kiritiladigan yangiliklarga qaratadi. Ammo bugun u, yaʼni innovatsiya ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy, gumanitar, falsafa, ilm-fanning deyarli barcha sohalarida ishlatiladi. Uning etimologik maʼnosi oʻsha, biroq har bir soha uni oʻzining immanent xususiyatlari, gnoseologik maqsadlari va funksiyalariga muvofiq u yoki bu jihatlar bilan toʻldiradi. Qanday boʻlmasin innovatsiyaning talqinlari yangilik, yangilik izlash va yangilik olib kirish bilan bogʻliqdir.

NATIJARLAR VA MUHOKAMA

Xoʻsh, yangilik nima? Har doim ham yangilik “mutlaq yangilik”, “sof yangilik” tarzida keladimi? Yangilikda oʻtmish, tajriba, anʼana boʻlmaydimi? Qaysi belgilariga koʻra biz voqelikni yoki narsani yangilik deb ataymiz? “Sof yangilik” mavjudmi? Hayot, taraqqiyot, oʻsish har doim ham yangilik inʼikosi, natijasimi? Innovatsiyaning falsafiy voqelikka (innovatsiya falsafasiga) aylanishi qanday roʻyo beradi?... Mazkur savollar bizni muammoga avvalo (ushbu paragrafda) retrospektiv, undan keyin (navbatdagi paragrafda) gnoseologik va ijtimoiy-falsafiy, nihoyat esa (uchinchi paragrafda) ijtimoiy ijodiy, amaliy faoliyat turi sifatida yondashishga undaydi. Mazkur izchil va tizimli funksional yondashuv innovatsiyani yaxlit voqelik, u mohiyatan falsafiy, koʻrinishlariga muvofiq amaliy faoliyat ekanini anglashga yordam beradi. Yangilikka va bilishga intilish insonga xos xislatlardir. Antik davrda “novum”, “noeva”, “nouveaux” (“yangi”, “yangilik”, “yangilar”) tushunchalari mavjud edi, biroq ular faylasuflar leksikasidan ilmiy tushuncha sifatida joy olgan kuzatilmaydi. Hatto Platon va Aristotel asarlarida ham ular oddiy ibora, muloqot vositasi sifatida tilga olinib oʻtiladi. Chamasi u davrda yangi bilan eski, yangilik bilan eskilik, ijtimoiy borliqni yangilash masalasi hali kun tartibiga qoʻyilmagan. Faylasuflar insonni, borliqni anglash bilan band boʻlganlar, shu bois ular jamiyatni yangilash mavzusini muhokama qilishdan yiroq edilar. To Yangi davrgacha, F.Bekongacha yangi, yangilanish va ularning ilm bilan bogʻliq jihatlari tilga olinmaydi. Innovatsiya tushunchasining mavjud taʼriflarini chuqur oʻrganish shuni koʻrsatadiki, monografiyalar, ilmiy maqolalar va oʻquv adabiyotlari mualliflari bu atamaga turli xil maʼnolar yuklaydilar. Innovatsiyalarni taʼriflashda yagona yondashuvning yoʻqligi haqida turli davrlarda R.A.Fatxutdinov, V.G.Medinskiy, V.I.Vinokurov va boshqa olimlar oʻz fikrlarini bildirganlar. Xususan, bu muammoning mavjudligi soʻnggi yillardagi koʻplab dissertatsiya tadqiqotlarida ham qayd etilmoqda.

Eng avvalo, innovatsiyalarga berilgan taʼriflardagi farqlar mualliflarning tadqiqot predmeti va obyektini tushunishidagi tafovutlar bilan bogʻliq. Masalan, V.G.Medinskiy va boshqalar koʻrsatishicha, “tadqiqot obyekti va predmeti”ga qarab innovatsiyalarni quyidagicha koʻrib chiqish mumkin:

Innovatsiyani jarayon sifatida (B.Tviss, A.Koyre, I.P.Pinigs, V.Rappoport, B.Santo, V.S.Kabakov, G.M.Gvishiani, V.L. Makarov va boshqalar); tizim sifatida esa (N.I.Lapin, Y.Shumpeter); oʻzgarish sifatida (F.Valenta, Y.V.Yakoves, L. Vodachek va boshqalar); natija sifatida (A.Levinson, S.D.Beshelev, F.G. Gurchich). Taʼriflarning bunday tasnifi ortiqchadek tuyulishi mumkin, chunki bir tomondan, maʼlum natijaga erishishga qaratilgan jarayon ham, biror faoliyat natijasi ham tizimlilik xususiyatlariga ega boʻlishi mumkin, boshqa tomondan esa, “oʻzgarish”ni ham natija, ham oʻzgarishlar jarayoni sifatida koʻrib chiqish mumkin. N.I.Lapin “yangilik kiritish yaxlit, ichki ziddiyatli va dinamik tizimdir” deb taʼkidlab, shu bilan birga innovatsiyani “yangi usullar va mahsulotlarni yaratish”, yaʼni faoliyat yoki jarayon sifatida taʼriflaydi. Chex iqtisodchisi F.Valenta innovatsiyani ishlab chiqarish mexanizmi ichki tuzilmasining yangi holatga oʻtishi, yaʼni harakat yoki jarayon sifatida taʼriflaydi; Y.V.Yakoves ishlab chiqarishdagi sifat oʻzgarishlari haqida yozadi; slovakiyalik iqtisodchi L.Vodachek innovatsiyani “korxonada faoliyatidagi maqsadli oʻzgarish” deb tushunib, uning tizimlilikini taʼkidlaydi. Nihoyat, yana shuni qoʻshimcha qilish kerakki, iqtisodiy, xoʻjalik sohasidagi biron-bir faoliyat yoki uning natijasi haqida gapirganda, bu faoliyat qandaydir oʻzgarishlarni ifodalashi va uning natijasi dastlabki holatdan farq qilishi kerakligini taʼkidlash ortiqchadir. Chunki iqtisodiy tizimning ichki yoki tashqi muhitida, u alohida korxonada, tarmoq yoki umuman mamlakat iqtisodiyoti boʻlsin, oʻzgarishlarga olib kelmaydigan faoliyat iqtisodiy nuqtai nazardan maʼnosizdir. Yuqoridagilarni

FALSAFA

inobatga olgan holda, innovatsiyaga oid mavjud barcha tushunchalarni ikki guruhga ajratish mumkin: innovatsiyani muayyan faoliyatning pirovard natijasi deb tushunadigan ta'riflar va innovatsiyani muayyan pirovard natijaga erishishga qaratilgan faoliyat deb tushunadigan ta'riflar. Bunday ajratish to'liq bo'ladi. Shunday qilib, "innovatsion faoliyat" tushunchasini faoliyat va "innovatsion mahsulot" tushunchasini faoliyat natijasi sifatida tushunishda bir xillik mavjud bo'lsa, "innovatsiya" atamasi ba'zi tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, "innovatsion faoliyat" atamasi bilan ifodalangan jarayonga yaqin bo'lgan obyekt yoki jarayonni, boshqalarning fikriga ko'ra esa, "innovatsion mahsulot" atamasi bilan ifodalangan obyektning anglatadi. Innovatsiyani jarayon sifatida quyidagi mualliflar ko'rib chiqadi: T.Brayan, S.V.Valdaysev, F.Valenta, L.Vodachek, M.V.Volinkina, D.M.Gvishiani, B.Santo va boshqalar. Innovatsiyani faoliyat natijasi sifatida esa V.I.Averchenkov, I.T.Balabanov, A.B.Borisov, V.V.Ivanov, S.D.Ilenkova, V.M.Anshin, L.V.Kantorovich, V.V.Kiseleva, A.B.Krutik, V.G.Medinskiy, V.L.Popov, R.A.Fatxutdinov va boshqalar ta'riflaydi. S.Beshelev va F.Gurvichning innovatsiyani "ijtimoiy ishlab chiqarishda amalga oshirilgan ilmiy yoki texnik natijaning o'zi, shuningdek, uni olish jarayoni" deb ta'riflaydigan ta'rifi "yarashtiruvchi" ko'rinadi. "Innovatsiya" tushunchasini ma'lum bir faoliyat natijasini anglatuvchi, ya'ni "innovatsion mahsulot" atamasining sinonimi sifatida ishlatish maqsadga muvofiqdir (keng ma'noda mahsulot deganda yangi texnologik, tashkiliy-iqtisodiy, ishlab chiqarish yechimlarini joriy etish natijasini ham tushunish kerak). "Innovatsiya" va "innovatsion mahsulot" atamalarining sinonimligini V.I.Averchenkov va I.T.Balabanov to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatadi. "Innovatsion faoliyat" va "innovatsion mahsulot" (yoki yuqorida ko'rsatilgan ma'noda "innovatsiya") tushunchalarini muomalaga kiritishda ham ikki yondashuvni ajratib ko'rsatish mumkin. Birinchi holatda innovatsion faoliyatning ta'rifi asosiy bo'lib, innovatsion mahsulot "innovatsion faoliyatning yakuniy natijasi" sifatida qaraladi. Ikkinchi yondashuv doirasida innovatsion mahsulotni aniqlash asosiy bo'lib, innovatsion faoliyat "innovatsion mahsulot yaratishga yo'naltirilgan" faoliyat sifatida e'tirof etiladi. Innovatsion faoliyatni aniqlashdan oldin innovatsiya ta'rifining birlamchiligini nazarda tutuvchi ikkinchi yondashuv asosiroq ko'rinadi. Yuqorida aytilganlarni umumlashtirib, innovatsion faoliyatni innovatsiyalarni yaratish, rivojlantirish yoki tijoratlashtirish bilan bog'liq faoliyat sifatida ta'riflash mumkin. Innovatsiya deganda esa ushbu maqolada ta'rifi shakllantiriladigan va asosiy xususiyatlari ajratib ko'rsatiladigan innovatsion mahsulot tushuniladi.

Innovatsiyalarning, ehtimol, barcha mualliflar e'tirof etadigan asosiy xususiyati shuki, ular taraqqiyot va ilmiy-texnik yangilik bilan bog'liq. A.I.Prigojin yangilikni har qanday innovatsiyaning ajralmas xususiyati deb hisoblaydi, V.A.Shvandar va V.Y.Gorfinkel ilmiy-texnik yangilikni innovatsiyalarning asosiy xususiyatlari qatoriga kiritadi, M.Xuchek esa taraqqiyot bilan bog'liqlik innovatsiyalarga nisbatan "deyarli barcha mualliflar yakdil fikrda bo'lgan yagona narsa" ekanligini ta'kidlaydi. Muammo shundaki, tadqiqot obyektini innovatsiya deb tan olish uchun yangilik darajasi qanday bo'lishi kerakligi borasida yakdillik yo'q. Bu masalada o'rganilgan ta'riflar bir-biridan juda katta farq qiladi: mutlaq yangilikdan ("Innovatsiya (yangilik kiritish)ni yangi ilmiy-texnik (texnologik), tashkiliy-iqtisodiy, ishlab chiqarish yoki boshqa yechimning birinchi amaliy qo'llanilishi sifatida ta'riflash mumkin") to'ishlanmani joriy etayotgan muayyan korxonaga uchun yangilikka ("U yoki bu hodisani innovatsiyaga kiritishning minimal sharti shuki, mahsulot, xizmat, ishlab chiqarish jarayoni, marketing usuli yoki tashkil etish usuli korxonaga uchun yangi (yoki sezilarli darajada takomillashgan) bo'lishi kerak. Innovatsiyalarga korxonaga tomonidan birinchi marta ishlab chiqilayotgan mahsulotlar, xizmatlar, jarayonlar va usullar ham, boshqa korxonalardan o'zlashtirilgan usullar ham kiradi". L.V.Kantorovich, undan keyin R.A.Fatxutdinov innovatsiyani yangilikni joriy etishning yakuniy natijasi deb tushunadi, ammo bu yangilikning yangilik darajasini aniqlashtirmaydi. Biroq, ta'rifda ko'rsatilgan joriy etish maqsadi - boshqaruv obyektini o'zgartirishdan shuni tushunish mumkinki, boshqaruv obyektini - korxonaga uchun ham, boshqaruv obyektini - umuman xalq xo'jaligi uchun ham yangi bo'lgan joriy etilgan yangilik innovatsiya bo'lishi mumkin. V.M.Anshin va A.A.Dagayev innovatsiya "birinchi amaliy qo'llash" bilan bog'liqligini ko'rsatadi, V.G.Medinskiy, Y.V.Yakovlev, V.S.Rapoport innovatsion mahsulotni oldingi analogdan sifat jihatidan farqlash zarurligini ta'kidlaydi, B.V.Sazonov innovatsiya faoliyatning shakllangan tuzilmalarida tub o'zgarishlarni nazarda tutishi haqida yozadi, S.V.Valdaysev texnologiyaning o'ziga xosligini ko'rsatadi. Ba'zi mualliflar innovatsiya deganda prinsipial jihatdan yangi raqobatbardosh mahsulotni va ishlab chiqarishni tashkil etishning yangi usullarini tushunsa, boshqalari, masalan, Y.L.Neymer, V.V.Kossov innovatsiyalarning nisbiy xarakterini ko'rsatadi. "Yangilik, avvalo, u joriy etilayotgan tashkilot uchun yangilikdir. Gap amaliyotga birinchi marta joriy etilayotgan ixtiro haqida ketyaptimi yoki boshqa tashkilotlar

amaliyotidan olingan va faqat shu tashkilot uchun yangilik bo'lgan predmet haqida ketyaptimi, buning ahamiyati yo'q". "U yoki bu hodisani innovatsiyaga kiritishning minimal sharti shuki, mahsulot, xizmat, ishlab chiqarish jarayoni, marketing usuli yoki tashkil etish usuli korxonaga uchun yangi (yoki sezilarli darajada takomillashgan) bo'lishi kerak". A.I.Prigojin yangilikni mutlaq va nisbiyga ajratadi. "Agar texnik taraqqiyotni nazarda tutadigan bo'lsak, unda hozirgacha prinsipial jihatdan noma'lum bo'lgan yangiliklar birinchi o'rinda turadi. Ular keng miqyosda amalga oshirilgan taqdirda, ulardan kelib chiqqan ko'plab yangiliklarga nisbatan tub yangiliklarga aylanadi. Mutlaq yangilik mazkur yangilikning analoglari mavjud bo'lmaganda qayd etiladi. Nisbiy yangilik bilan qiyinroq. Uning bir nechta variantlari bor. Masalan, mahalliy yangilik. Demak, yangilik allaqachon boshqa obyektlarda (tashkilotlarda, mamlakatlarda) qo'llanilgan, ammo bu yerda - birinchi marta". A.I.Prigojin, shuningdek, xususiy yangilik, shartli yangilik va samarali yangilik tushunchalarini kiritadi. "Xususiy yangilik mahsulot elementlaridan birini, tizimni joriy modernizatsiya qilish tartibida yangilashni nazarda tutadi. Buyum qandaydir bir jihatdan yangi bo'lib qoladi. Unda xususiy yangilikning to'planishi mutlaq yangilikka ega bo'lmasdan va radikal yangilikni amalga oshirmasdan uning to'liq o'zgarishiga olib kelishi mumkin".

Tarix fanlari doktori, professor A.Razzaqovning yozishicha, "iqtisodiy tafakkurning ilk irmoqlari miloddan avvalgi IV ming yillikka, Qadimgi Sharq davlatlariga borib taqaladi. Negaki, u jahon tamadduni beshigi hisoblanadi. Zero, vaqti-vaqti bilan ortga, ya'ni tarixga qarab qo'yish kerak. Ana o'sha qadim zamonlarda, natural xo'jalik, ya'ni o'z o'ziga mahsulot yetkazish zamirida ro'y bergan jarayonlarda davlatning faol ishtirok etishi sharoitida tovar-pul munosabatlari tobora kengayib bordi, davlat, jamoat va xususiy mulkning o'zaro mutanosib faoliyat yurgizishi eng dolzarb muammoga aylandi". Biz uchun muhim tomoni shundaki, iqtisodiy tafakkur, barcha tafakkur shakllari kabi, mudom izlanishga, o'zgarishga, yangilanishga mos. Agar unda shunday xislat bo'lmaganida Buyuk Ipak yo'li deyarli o'n bir asr turmagan, iqtisodiy aloqalar uzluksiz, bir biriga muvofiqlashib, integratsiyalashib savdo-sotiq madaniyatini, usullarini shakllantirmagan bo'lardi.

Ma'lumki, bozor iqtisodiyoti va tafakkuri aholi talab va ehtiyojlari ta'sirida yangilanib, o'zgarib, transformatsiyaga uchrab turadi. Ularga ijtimoiy harakatchanlik, dinamizm xos. Harakatchanlik va dinamizm hayotga, faoliyatga, kishilar intilishlariga yangiliklar olib kiradi, ular barcha narsalarni o'zgartiradi, zamonaviylashtiradi yoki yangilaydi. Shunday ekan, kapitalistik munosabatlar yuzaga keltirgan ochiq bozor munosabatlari, iqtisodiy demokratiya sotsial innovatsiyalar omili bo'lib chiqadi.

Garvard biznes maktabi professori Kleyton Kristensen innovatsiyani marketing jarayonlari, kapital kiritish va firmani boshqarish sohalaridagi o'zgarishlar deb tushunadi. Bizning fikrimizcha, tadqiqotchi yangilik olib kirish bilan bog'liq o'zgarishni nazarda tutadi. U innovatsiyaning "muvaffaqiyatli innovatsiya" va "yemiruvchi innovatsiya"larga ajratib, yangilik ham goho salbiy natijalarga olib kelishi mumkinligini yirik kompaniyalar faoliyatini tahlil qilish orqali ochib beradi. Demak, barcha innovatsiyalar ham ijobiy natijalar beravermaydi, muvaffaqiyatlar keltiravermaydi. Mazkur xulosa innovatsiyalarni joriy etish jarayonlarini tahlil etishda muhim ahamiyatga ega.

AQSH prezidenti, yirik tadbirkor D.Tramp innovatsiyaga ijtimoiy falsafiy ta'rif beradi. U yozadi: "Ko'pincha yangiliklarni "innovatsiya" deb atashadi. Ko'p hollarda innovatsiya eski qismlarning ilgari bo'lmagan butunga birlashishidir". Innovatsiyani ijtimoiy hayotning barcha sohalariga tadbqiq etish MDH olimlari ishlarida, tadqiqotlarida ko'p uchraydi. Shuning uchun bugun ilmiy adabiyotlarda ssiyentik mohiyatga ega "sotsial innovatsiya", "tibbiy innovatsiya", "boshqaruv innovatsiyasi", "innovatsion turizm", "texnik innovatsiya", "moliya innovatsiyasi", "madaniyat va san'at sohasida innovatsiya", "pedagogik innovatsiya", "estetik innovatsiya", "innovatsion usullar", "innovatsion platformalar", "innovatsion darsliklar", "innovatsion ishlanmalar", "innovatsion xulq atvor" kabi ko'plab tushunchalar va iboralarga duch kelamiz.

Innovatsiyaning turli ilmiy talqinlari uning keng ijtimoiy voqelik ekanidan darak beradi. Shuning uchun ham olimlar unga turli talqinlar berishga intiladilar. MDHdagi olimlardan Y.V.Yakovets innovatsiyaga "faoliyat mahsuldirligini oshiruvchi yangi elementlar kiritish" deb ta'rif beradi. Bu bilan u faoliyatning samaradorligini oshirishga e'tiborini qaratadi. P.N.Zavlin, A.K.Kazansev va L.E.Mindeli "intellektual (ilmiy texnik) faoliyat natijalaridan foydalanish" deb hisoblaydi. Demak, mualliflar iyentellektual izlanishlar va intellektual faoliyat tarafdorlaridir. F.F.Bezdudniy, G.A.Smirnova, O.D.Nechayeva "yangi g'oyani amalga oshirish jarayoni", deb ko'rsatadilar. Bu jarayon bozorda ehtiyojlarni qondirishga xizmat qiluvchi va iqtisodiy samara beruvchi voqelikdir. S.V.Ildemenov, A.S.Ildemenov va V.P.Vorobyev, innovatsiya korxonaga faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi kompleksli jarayon, deb yozishadi. Ular

FALSAFA

kompleksli jarayon deganda innovatsion g'oya, investitsiyalash, amaliyotga joriy etish. samaradorligini hisob-kitob qilish, deb tushunishadi. A.I.Anshin, A.A.Dagayev, yangi ilmiy-texnik kashfiyotlarning "amalda birinchi marta qo'llanilishi" deb biladi. Birinchi marta qo'llanilishini ular innovatsiyaning belgisi deb qabul qiladilar. L.M.Goxberg innovatsiyani "yangi yoki takomillashtirilgan texnologik jarayon ko'rinishida namoyon bo'ladigan yakuniy natijasi", R.A.Faxrutdinov "yangilik kiritishning yakuniy bosqichi", A.B.Titov esa "samaralar beradigan, tamomila yangi yoki modifikatsiya qilingan vosita (yangilik) yaratish va o'zlashtirish (joriy qilish) yakuniy natijasi", deb biladi.

XULOSA

Demak, bugun ijtimoiy borliqda, inson va jamiyatlar hayotida yangilanishga yo'naltirilgan chuqur o'zgarishlar sodir bo'lmoqda, insoniyat o'z ekzistensial borlig'ini yangicha tashkil etish va yuksaltirishga intilmoqda. Shu nuqtai nazardan innovatsiya tushunchasining asl mazmunini o'rganish, uning jamiyat hayotidagi ijobiy aspektlarini tahlil qilish oldimizda turgan asosiy muammolardan bo'lib hisoblanadi. Chunki, innovatsion va modernizatsion taraqqiyot obyektiv ehtiyoj sifatida global tafakkurni shakllantiradi, bu tafakkur esa tinmay izlanishga, yangilik izlashga, ijtimoiy ongning yangi-yangi paradigmatlari, modellar va arxitektonika yaratishga, topishga undamoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Berry L. L., Parasuraman A. Marketing Services. Competing Through Quality. - N. Y. Free Press, 1991;
2. Аверченков В.И. Инновационный менеджмент: учеб. пособие. – 2-е изд. – М.: Флинта: МПСИ, 2008. – 280 с.
3. Автономов В.С. Человек в зеркале экономической теории. – Москва: РАН ИМЭ, Наука, 1993;
4. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент. – СПб.: Питер, 2001. – 304 с.
5. Барютин Л.С. Управление техническими нововведениями в промышленности. – Ленинград: Изд. ЛГУ, 10986;
6. Бешелев С.Д., Гурвич Ф.Г. Нововведения и мы. – М.: Наука, 1990. – 62 с.
7. Валдайцев С.В. Оценка бизнеса и инновации: моногр. – М.: Филинь, 1997. – 336 с.
8. Винокуров В.И. Основные термины и определения в сфере инноваций // Инновации. 2005. №4.
9. Гекторн Т.Ф. Тайные общества всех времен и народов. - Тошкент: Шарқ, 1992.
10. Головач Л.Г., Краюхин Г.А., Шайбакова Л.Ф. Регулирование инновационных процессов в регионе. – СПб.: Питер, 1997;
11. Гулямов С.С., Очиллов И.С., Ганиходжаев С.О. Ўзбекистон иқтисодий тинчлик ўсиши ва барқарор ривожланиш омиллари. Билимга таянган инновацион taraqqiyot. – Тошкент: Фан ва технологиялар, 2016;
12. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – Москва: Наука, 1991. С.43.
13. Ермасов С.В. Финансовое стимулирование инновационной деятельности. – СПб.: СПЭА, 1997;
14. Инновационный менеджмент: Концепции, многоуровневые стратегии и механизмы инновационного развития: учеб. пособие / под ред. В.М. Аньшина, А.А. Дагаева. – 2-е изд., перераб., доп. – М.: Дело, 2006. – С.19.
15. Инновационный менеджмент: учеб. / под ред. проф. В.А. Швандара, проф. В.Я. Горфинкеля. – М.: Вуз. учебник, 2004. – 382 с.
16. Клейтон М.Кристенсен. Дилемма инноватора. Как из-за новых технологий погибают сильные компании. Перевод с англ. 7-е изд. - Москва: Альпина, 2018. С.13.
17. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность. – Москва: Экзамен, 2001;
18. Котлер Ф., Келлер К.Л. Маркетинг менеджмент. Экспресс курс. 3-е изд. СПб.: - Питер, 2008. С.275.
19. Макарова И.В. Предпринимательство: стимулирование инновационного поведения. – Екатеринбург, ЕГУ, 1997;